

Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (XXV.)

„Neosvoj si obyčaj, ktorá sa odchyľuje od zvyklostí tvojej krajiny.“

(verš 70 z Poučenia z papyrusu Insingera, okolo 300 prnl., uložené v múzeu v Leidene)

Stefano de Verona: Kľaňanie mágov (1435) v galérii Brera (Milano)

Zimný slnovrat (21./22. decembra, pôvodne podľa juliánskeho kalendára 25./26. decembra; na južnej pologuli 20./21. júna), predstavoval sviatok vo väčšine krajín. Napríklad počas najkratšieho dňa (bruma/brevissima) sa konali grécke Dionýzove **Brumalia** (Bacchove rímske/byzantské presunuli na 24. novembra). V decembri si v Grécku v rámci sviatku **Malé Asclepieia** uctili očistných bohov Asclepia, Apollona a Hygieiu (**Veľké Asclepieia** 8. Elaphebolion na Epidauru) a v rámci trojnočného sviatku **Heraclia** Heraclia Triespera (nezamieňať s letným sviatkom **Heraclia** Kynosargous - 10. Metageitniona). Po rímskych naturalistických **Faunaliách** boha prírody Fauna (5. decembra) začali 17. decembra výstredné **Saturnalia** (17. - 23. decembra) v sprievode s vozom boha Saturna, ťahaným pozláteným prasatom (neskôr známe ako „vianočné zlaté prasiatko“ pre šťastie), nadväzujúcim na prastaré animistické kultu kanca a plodnosti prasnice. Tento deň sa aj u Slovanov spájal so zabitím, obetovaním a jedením prasata a obsypávaním ovsom pre zaistenie úrody, ako sviatok **Ovseň/Govseň/Useň**. Keďže sa obchádzalo s božským dieťaťom, Srbi ho pomenovali aj **Božič**. K zvykom patrilo tiež nosenie a pálenie starého kmeňa/poleňa/klátika nazývaného **Srbi badnjak**, **Bulhari badnik**,

Germáni Julblock. **Saturnalia**, ako spomienka na Zlatý vek ľudstva, keď vládol svetu boh sejby a poľnohospodárstva Saturnus (podľa sero = siatie), končili **Larentiami** - oslavami plodnosti Bohyne matky (Acca Larentia), ktorou bola neviestka Larenta, matka bôžikov **Láro** - ochrancov vnútorného i vonkajšieho environmentu (domácností i polí), prenesene dojka zakladateľov Ríma - Romula a Réma asi v roku 753 prnl. Počas **Saturnálií** sa 18. decembra uskutočnili oslavy pôvodne keltskej patrónky koní - bohyně Epona (ako **Eponalia**), 19. decembra bohyně Ops (ako **Opalia**; tiež 9. decembra) a 21. decembra slávnosti bohyně zimného slnovratu Angerona/Diva (ako **Angeronalia/Divalia**, ktoré treba odlišiť v čase splnu od indických kvázi vianočných pohyblivých sviatkov svetiel - víťazstva nad temnotou **Diwálí** na počesť **Lakšmí**, resp. **Deepawálí**, napr. od 27. do 30. októbra 2008, tradovaných vyše 5000 rokov). Deň najdlhšej noci, ktorý sa považoval aj za **Sviatok lesov**, sa veštilo liatím olova, zakáľalo a hovorilo „Na Toma, sed' doma“ alebo „Na sv. Tomáša najdlhšia noc naša“. Po posune kalendára totiž pripadol na tento deň aj sviatok sv. Tomáša apoštola, zabitého kopijou a pochovaného v indickom **Mylapore** pri **Madráse** (roku 1969 presunutý na 3. júla). Samotný **Štedrý deň** starí Slovania nazývali podľa najkratšieho dňa **Kračún** (od slova krátky alebo neskoršie od slova creatio = stvorenie/zrodenie); odvodené od neho **Rumuni Kráčun**, **Bielorusi Koročun**, **Maďari Karácsony**. V tento deň sa nesmelo bo-

sou nohou znesvätiť zem, dvere sa natierali cesnakom, kropili a vykiadali sa obydlia a stajne. Na oblievanie ľudí a statku sa ráno brala voda z potoka, ktorej zvyšok sa vylieval pod ovocné stromy, aby na jar zakvitli. Po starých obetiach pretrval zvyk udobrovania ohňa, vody a vetra omrvinkami z jedla, alebo „oferovanie Ježiškovi“ jablčok a iných potravín pred jasličkami. Počas sviatkov sa zvoncami, zastrašovacimi maskami a tancom zaháňala zima a koledovalo (z lat. calendae a gr. kalandai). Masky a tanec charakterizujú dodnes vzťah k environmentu u mnohých národov, najmä Ázie, Afriky, Ameriky a Oceánie (napríklad havajský tanec **Hula-hula** znázorňuje spojenie nebeského boha dažďa **Lo** s bohyňou vegetácie **Laka**). Maskované postavy (anjeli, čerti...) sprevádzajú 5. - 6. decembra aj sv. Mikuláša (cca 270 - 350 n. l.), pôvodne biskupa v lykijskom **Myre** (dnes tureckej **Dembre**), patróna námorníkov a detí (nesúvisí s Mikulášom z Antiochie a jeho prívržencomi **Mikulášovcami/Nicolaitami**, obdobou neskorších **Adamitov**, ktorí sa snažili o kompromis s nekresťanskou vierou a presadzovali cestu k spaseniu častým pohlavným stykom). V Rusku sa jeho ekvivalentom stal **Dedo Mráz/Ded Moroz** sídliači v drevenom paláci vo **Veľkom Ust'jugu**; v Arménsku **Dzmer Papik**, ktorý viac pripomína ameri-

kého **Santa Clausa**, v roku 1773 prvý raz uvedeného v americkej tlači. Pravdepodobne pod vplyvom holandských kolonistov v **Novom Amsterdame (New Yorku)** prevzal na seba vlastnosti severského nebeského vykonávateľa spravodlivosti **Thora** (anglosaského **Thunora**, germánskeho **Donara**, keltského **Taranosa/Turana**, laponského **Horagellesa**), syna matky zeme **Fjördyn/Jörd**, preháňajúceho sa po nebi vo voze ťahanom capmi (inde v kočári ťahanom koňmi, na severe v saniach ťahaných sobmi). Sv. Mikuláš prevzal v Európe v 10. storočí viac vlastností **Ódina/Wodena**. Postupne sa ujala jeho dobročinnosť, pričom posudzoval správanie ľudí, najmä detí, aj vo vzťahu k environmentu - vo **Veľkej Británii** ako **Father Christmas**, vo **Francúzsku** **Papa Noel**, v **Taliansku** **Babo Natale**, v **Nórsku** **Julenissen**, vo **Švédsku** **Jultomten**, vo **Fínsku** **Joulupukki**, v **Portugalsku** **Pai Natel**, v **Peru** **Papa Pére** a v **Holandsku** **Sinter Klaas** (kvázi **Santa Claus**). Mikulášske sprievody zakázal v **Rakúsko-Uhorsku** cisár **Jozef II.** bez väčšieho úspechu. Týždeň pred nimi 30. novembra na sv. Ondreja sa tiež dlho tradovalo odháňanie zlých duchov, trasenie plovov, liatie olova, vinšovanie v medvedích maskách a uvádzalo: „Keď sú na Ondreja kvapky na stromoch, bude veľa ovocia“ alebo „Sneh čo na Ondreja spadol, dlho leží, až na Gregora do potoka beží.“ Na **Blízkom východe** sa počas 7. - 13. dňa islamského posvätného mesiaca **Zú-hidždža** (v decembri 2007) koná púť (hadždž/hidždža) do **saudskoarabskej Mekky**, spojená s obchádzaním (**Tawáf**) okolo **Kaaby** a sedemkrát prebehnutím (**Sa'j**) po určenej trase (**Mas'á'**) medzi kopcami **As Safá** a **Al Marwa** na počesť **Hagar**, ktorá hľadala pre syna (praotca Arabov **Ismaela/Ismá'ila**) prameň/studňu (**Zamzam**). Pôvodným bohom posvätné **Kaaby**, ktorú údajne vystaval praotec **Adam** po vyhnaní z raja, bol však staroarabský **Hubal**. Ten obkolesený modlami podľa počtu dní spočiatku personifikoval **Alláha**. Na **Muhammadov príkaz** ponechali s prechodom na islam pri vyschnutej studni v strede **Kaaby** len jeho sochu. Po výstupe na planinu **Arafát** prechádza (19. - 21. decembra 2007) cca 2 mil. pútnikov do doliny **Miná** na miesto prvého stretnutia **Abraháma/Ibrahima**, **Ismaela** a **Hagar** so satanom za účelom jeho kameňovania vo forme stĺpa siedmimi kameňmi (počas tohto aktu v roku 2004 ušliapali 251 pútnikov a v roku 2006 až 345 pútnikov; v roku 1997 požiar v stanovom tábore usmrtil 343 ľudí). Najdôležitejší trojdňový **Veľký sviatok** obetovania **Íd al-kabír/Íd al-adhá/Íd al-kurbán** sa začína až na 10. deň, keď veriaci obetujú cca 700 tis. oviec a 20 tis. kusov dobytky a tiav (mäso poskytnú chudobe). Túto lokálnu environmentálnu situáciu nemožno považovať za nepodstatnú, lebo ovplyvnila environment od **Pyrenejského polostrova** cez bývalé **turecké panstvo** (aj na **Slovensku** s jediným sandžakom so sídlom vo **Filákovu**) až po **Indonéziu** a **newyorské dvojčiky**. 12. decembra si **Aztékovia** uctili **Coatlucue** a **Tonantzina**, v **Iráne** **Mazdaisti/Zoroastrici/Parsovia** Sviatok ohňa a **Bahaisti** sviatok **Masa'il**. Nočné falofórie sa uskutočňovali v decembri (26. Poseideónu) medzi **Athénami** a **Eleusiu** pri oslave ovocia, prvej ochutnávky a fermentácie nového vína **Halóa/Halóa** s obetovaním **Déméter Halóa**, **Dionýsovi**, **Persephónu** a **Poseidonovi Phytalmios**. Falofórie do **Eleusie** charakterizovali v decembri (okolo 15. Poseideónu) aj grécke dvojdnové

Filákovský hrad - sídlo jediného tureckého sandžaku na Slovensku

Malé/Vidiecke Dionysia (Dionysia ta kat' agrous) spojené s ochutnávkou vína. 8. Poseideónu im predchádzali Poseidea. Koncom decembra na pôvodnom environmentálnom základe Židia oslavujú sviatok Chanukah/Svätenie (napr. od 22. - 29. decembra 2008/5769) už ako spomienku na víťazstvo Makabejčanov/Hasmonejovcov nad grékymi Seleukovcami roku 165 prnl., ale aj na opätovné vysvätenie Jeruzalemského chrámu a v ňom na zázrak osemdňového horenia kahanca (dodnes ho symbolizuje sedemramenný svietnik). V čase slnovratu v Mezopotámii oslavovali vyše 3000 rokov starý environmentálny sviatok Zagmuk/Sacaea, v Iráne vyše 2000 rokov starý sviatok Yaldá/Sabe Celle alebo zoroastrijský Deygān s oslavou slnečného Mithru, v Indočíne Tōji alebo vietnamský Dōngzhi, v Pakistane kalašský Choimus/Chaomos, židovský Tekufah Tevet/Tekufot, na Srí Lanke Sanghamitta, v Kurdistane Seva Zistanē, v Sarmatii Kaleda, v Mali dogonský Goru, v USA hopiovský Soyal/Soyalangwul, na Bahamách a Jamajke Junkanoo, v Mexiku mayský Wayeb/Uayeb, v Peru slnečný Inti Raymi (pôvodne s centrálnou svätýňou v Cuzcu, od roku 1572 nahradenou katolíckym kostolom). V Laponsku zaviedli sviatok Saamov Beiwē, v Škótsku Hogmanay, vo Wallese Meán Geimhrìdh/Grinstad, v Írsku La 'an Dreoilén/Wren Day, v Germánii Perchta/Hertha/Bertha. V Lotyšsku 24. decembra na sviatok Ziemassvētīhi pripadajú narodeniny nebeského stvoriteľa Dievsa (litevského Dievasa, staroruského Deivsa), od 13. storočia ako kresťanského Boha. Írska bohyňa Rhiannon porodila božského syna Prydera, maloázijská Kybelé Deoiousa, egyptská Isis slnečného Hóra a podobne. V Japonsku sa v tento deň konala šintoistická celebrácia slnečnej Amaterasu-ōmi-kami a v Sýrii Aštérté (v Kanaane Athtart). Anglosasi a Germáni začali oslavovať viacdnový sviatok Yule/Joel/Jul/Jól/Joulu/Geul (druidský sviatok ohňa Alban arthuan) so stromčekom alebo vencom, cezminou a imelom. Išlo tiež o severský sviatok Freyra a Freyje (27. decembra jej narodeniny a 10. januára jej ďalší sviatok), ako aj slnečného Baldra. Tomuto sviatku predchádzali oslavy jeho otca Ódina, anglosaského praotca a boha krbu Inga a starej germánskej bohyne zeme Erdy, známe počas zimného slnovratu (Yule) ako Matka noci (Modranicht/Modranect/Midvinterblot/Mitwinternacht; škandinávsky Disablot). Severské slávnosti Yuletide končili 6. januára na Trojkráľový večer, keď kresťania „chodili s hviezdou“ a pripomínali si 2 - 8 mudrcov/mágov z Východu. Títo prišli do Palestíny asi z Mezopotámie alebo Arménska, Kommagény a Edessy, pričom navštívili judejského kráľa - Idumejčana Herodesa, kvôli Hviezde mágov z 29. júla 7 prnl. alebo skôr pre trojnásobnú žia-

riacu konjunkciu Jupitera a Saturna (podľa Babylončanov a Grékov hviezdy Židov v konjunkcii, znamenajúcich narodenie kráľa/mesiáša a predzvesť šťastia - nádeje, kým kométy boli symbolom nešťastia) v súhvezdí Rýb už 29. mája, 3. októbra a 4. decembra roku 7 prnl., potvrdenej roku 1925 Paulom Schnabelom na klinopisej tabuľke zo Sipparu. Až okolo roku 680 ich sv. Caesarius Arleský označil za troch kráľov, ktorých v 9. storočí pomenovali. Malo by ísť o arménskeho mystika Gašpara (Strážcu-Nosiča pokladu), babylonského, resp. arabského kráľa Balát-čar-ussura/hebr. Bělšáccára/Baltazára (Baal ochraňuj kráľa) a Melchiora/Melichera/Melichara (Kráľa svetla), podľa ezoterikov o maharadžu Ramu nazvaného Cham-el-chior (Videl som Boha). Pokrstení Slovania cesnakom a svätenou vodou vyznačili na dvere tri kríže a zároveň podľa pohanských zvykov poľkali všetky stavby za účelom ochrany pred bleskami pohanského Perúna. Tomuto hlavnému bohovi obetovali ich predkovia 40 dní po zimnom slnovrate na Hromnice, keď si neskoršie ich pokrstení potomkovia dávali posvätiť hromničnú sviečku (hromničku) zapáľovanú v jarných a letných mesiacoch počas búrok ako ochranu pred Perúnovým bleskom. Tento starý environmentálny sviatok možno stotožniť 1. - 2. februára s tradičnou keltickou slávnosťou ohňa Imbolg/Imbolc/Oimele ako Dňom Brigit/Bride - Brigantia spojenou s očistou (prenesené Hromnice; v Grécku Malé eleusínske mystériá). Vtedy vznešená keltická bohyňa múdrosti a ohňa, svastikou označovaná dcéra najvyššieho Dagdu, medzi slnovratom a rovnodennosťou zhadzovala zimné šaty a tešila sa na jar (v rámci christianizácie ju stotožnili so sv. Brigitou Írskou asi z rokov 451 - 525, ktorú v Írsku považovali za pôrodnú babu Panny Márie). Znázorňovali ju ako slamenú bábiku, do ktorej vkladali orechy ako znak mužskej plodnosti. V roku 494 pápež sv. Gelasius I. hromničný 2. február označil za Sviatok očisty sv. Panny Márie, ktorá sa podrobila Mojžišovmu zákonu očisťovania obetovaním dvoch hrdličiek v chráme (v Anglicku sviatok žien Wives' Fiest Day). Zahŕňal aj Predstavenie Ježiša v chráme/Uvedenie Pána do chrámu v Jeruzaleme. (Candlemas). Išlo o aplikáciu tradičnej očisty žien obetovaním štyridsať dní po pôrode, počas ktorých boli vylúčené z kultu ako nečisté. V Egypte vtedy (19. Pamenota/Amun-Ra/Rekehnedjesa/kopt. Phamenotha) oslavovali narodenie bohyne Nut. V Indii na prelome januára a februára podľa Rgvéd uskutočňuje dodnes stará deväťdňová nespútaná jarná slávnosť Saraswati Puja, resp. Vasant Pančami. Vo védsko-brahmánskej dobe rituál plodnosti Ašvamédha spojený s „obetovaním vládcovho koňa“ Varunovi a Djausovi vykonávala panovníčka. Slovania tieto dni nazývali Sretenie (stretnutie zimy s letom; neskoršie). Magická očista sa uskutočňovala šibačkou a nosením sviečok. Hovorievalo sa: „Keď svieti slnko na Hromnice, bude hojnosť žita i pšenice; keď na Hromnice zo striedch tečie, zima sa dlho povlečie.“ Odporučalo sa: „Na Hromnice vezmi si dve kabanice.“ Po nich platilo: „Prešli Hromnice,

koniec sanice.“ Predjarné dni pred znovuzrozením a slávnosťami plodnosti/úrodnosti sa aj iné národy venovali zblížovaniu, očiste environmentu a pôstu. Rímska oslava svornosti, láskavosti, priateľstva a harmonického vzťahu so všetkým Concordia pripadla na 16. januára (keď „na sv. Marcela zima lezie do tela“) a sviatok živých, odstraňovania rozporov a disharmónie na 22. februára (Caristia/Cara Cognatio), neskoršie u kresťanov ako Deň antiochijského Stolca sv. Petra, načas preložený na 18. januára ako Sviatok rímskeho stolca sv. Petra (Cathedra Petri). Keď v tento deň mrzlo, ľudia verili, že mráz potrvá 40 dní (v južných regiónoch len 14 dní). Po sviatku Feleccitas sa v rámci Fornakálií slávil 24. - 26. januára Paganalia (Sementivae). Na sviatok súhvezdia Pec (Fornax), keď končili Fornacalia (17. februára) sa venovala v Ríme starostlivosť plodnám (napr. figám), obdobne ako v Athénach počas februárovej slávnosti Diasia (23. Anthesterion) na počesť láskavého Dia Meilikhia, ktorému obetovali domáce zvieratá alebo chudobnejší ich napodobeniny z cesta. Diovi Meilikhios pripadol aj sviatok Pompaia a Diovi Maimaktos sviatok Maimakteria v novembri (15. a 20. dňa mesiaca Maimakterion); Diovi Soterovi vo februári sviatok Soteria (5. Anthesterion) a Diovi Boulasios spolu s Athenou Boulaia letný novoročný sviatok Eiseteria (1. Hekatombaiona). Diovi zasvätili Gréci aj Plerosia (5. Poseidóna). Na veselý sviatok boha Termina Terminalia (23. februára) Rimania venovali pozornosť medziam a hraniciam (územným štruktúram). Pastieri 15. februára v Ríme vykonávali očistu počas sviatku Lupercalia, ktorého patrónom bol boh Faunus/Lupercus. Patrili k deväťdňovým sviatkom Parentalia (13. - 21. februára) tak, ako aj Quirinalia (17. februára). Parentalia začali orgiastickými oslavami luno Februa a končili slávnosťou Feralia. 21. apríla si pastieri uctili bohyňu krmovín, stád a pasienkov Palés. Na jej sviatok Palilia/Parilia sa čistili domy, chlievy a dvory, očistným dymom vyhŕňal statok, pastieri zdobili salaše, očisťovali sa kropením posvätnou vodou a preskakovaním horiacej slamy (vtedy sa celoštátné pripomenul aj Deň založenia Ríma). Každoročne asi od roku 238 prnl. trvali od 28. apríla do 3. mája Floralia - roztopaňse

Sandro Botticelli: Primavera - alegória jari s Florou/Chlórís (1477) v galérii Uffizi (Florenca)

slávnosti bohyně kvetov, plodnosti, neviestok a úrodnosti Flóry (gr. Chlóris), spojené s ohadzovaním semenami pre plodnosť (ako dnes pri svadbách) a rozdávaním erotických medailónikov. V Ríme uskutočňovali vo februári očistu (februa), ktorú reprezentovali tri ochrankyne žien - lunony a hlavná bohyňa matka luno/panenská Juno Virginiesis/kapitolská Juno Capitolina ako ekvivalent etruskej Uno a gréckej Héry. Zabezpečenie potomstva umožňovalo ženám v patriarchálnej spoločnosti raz za štyri roky **29. februára** požiadať mužov o ruku (dodnes napríklad v Škótsku). V podstate išlo o „ekologické“ právo, resp. snahu na oplodnenie, tak ako aj pri rôznych „ženských“ sviatkoch. Veľký sviatok matiek - matrón **Matronalia** na počesť najvyššej bohyně luno (Matrona/Lucina = Svetluša) pripadol na **1. marca**, keď muži obdarúvali ženy (obdoba Medzinárodného dňa žien 8. marca). Nadviazal na archaickú marcovú grécku slávnosť **Elaphebolia** (6. Elaphebolion) na počesť Artemis Elaphebolos. Týmto sviatkom sa podobali **11. júna Matralia** - sviatok staroitalickej bohyně dospievajúcich dievčat, prvoroďčiek a denného svetla Mater Matuta (pranostiky tento deň uvádzali: „Na sv. Barnabáša búrky často strašia“ alebo „Ak prší na sv. Barnabáša, padajú hrozňá do koša,“ predtým **8. júna** na Deň rímskej bohyně Mens a na sv. Medarda známa „Medardova kvapka štyridsať dní kvapká“). Do roku 380 boli súčasťou sviatkov **Vestalia** (**7. - 15. júna**) na počesť bohyně ohňa, domáceho krbu a chleba Vesty, ktorých sa zúčastňovali vo Vestiných chrámoch len vestálky (Vestine panny/Virgines vestales; Sväté panny/Virgines sanctae) a vydaté ženy. Tie po lupiterovom sviatku **Poplifulgia** (**5. júla**) na sviatok **Nonae Caprotinae** (**7. júla**), zasvätený luono Caprotina, obetovali kozu. Rituál vykonávali pod samčím figovníkom obyčajným (Ficus carica) s nejedlými tzv. kaprifigami, pričom používali ich šťavu a šľahali sa jeho konármi kvôli očiste a novej plodnosti (**9. júla Caprotinia**). V Athénach **12. deň** dvanásteho mesiaca Skirophorion na sviatok bielych slnečníkov **Skira/Skiraphoria** Grékyne za účelom zabezpečenia plodnosti obetovali Athéne, Démétér, Persephone

a Poseidonovi Phyalmios hodením prasiatka alebo psa spolu s obetnými koláčmi faloidného tvaru do krasovej priepasti ako vaginálneho symbolu Zeme; začiatkom júna oslávili Athenine **Arrephoria** (3. - 5. Skirophorion). Rimanky si vyprosovali plodnosť aj z **3. na 4. decembra** u Dobrej bohyni žien a plodnosti - Bona Dea (s utajeným menom Damia v spojení s Faunom v podobe hada), ktorej pomáhali kňažky bylinkárky a liečiteľky - damiatrix (tiež **3. - 4. mája**). Vtedy si uctili aj Kybelé, Ceres a Rheu. Neskoršie tento sviatok preniesli na sv. Barboru, stotožnenú aj s Pallas Athénou a Minervou, patrónku kalifornského mesta Santa Barbara (jej sviatok roku 1969 cirkev potlačila, obdobne ako sviatok sv. Juraja 24. apríla, sv. Krištofa 28. júla, sv. Filomény...). V jej deň („O sv. Barbore líhava sneh na dvore“) dávali dievčatá vetvičky z ovocných stromov do vázy, aby do Vianoc rozkvitli na znamenie ich vydaja do roka. Niekedy sa takéto púčkovanie konárikov začalo **Stridžimi dňami** už **25. novembra** na sv. Katarínu, keď sa končila pas-

ta, strihali ovce a konala posledná zábava pred pôstnym Adventom (zakazovaná napríklad už roku 922 cirkevnou synodou v Aachene). Predpovedalo sa: „Katarína na ľade - Vianoce na blate“ (tiež opačne) alebo konštatovalo: „Katarína má pekné meno, ale studené veno,“ resp. „Na sv. Katarínu schováme sa pod perinu.“ Verilo sa, že túto noc lietajú a škodia strigy. Čarodejnice vládli v noci z **12. na 13. decembra** (na sv. Luciu/Malé Yule), v Grécku zasvätenej najmä Démétér (pozri sviatok Halôa), v Galii Belisame a vo Švédsku Kráľovne noci. Očistnú pôsobnosť mala **14. februára** aj severská a germánska bohyňa Rind/Rinda/Rindr, matka hrdinského Váli, splodeného s Ódinom. Tento **Deň lásky** a harmonizácie spájali rôzne národy a náboženstvá. Neskoršie pripadol sv. Valentínovi, ktorého roku 270 sfáli na príkaz cisára Claudia Gothica. Pri komercializácii sviatku sv. **Valentína** si na jeho pôvodný pohanský environmentálno-sociálny základ už asi nikto nespomenie. Platí však: „Na sv. Valentína zamrzne aj kolo z mlyna“; pri klimatic-

nia si popola na hlavu alebo začierania tváre sadzou s pripomenutím si Sennej matičky (Déméter) počas pohyblivého sviatku medzi februárom a marcom - **Popolcovej/Škaredej stredy - Popolca** (napr. 6. februára 2008), kedy začal Veľký štyridsaťdenný pôst (Quadragesima). So slovami „Prach si a na prach sa obrátiš“ vtedy poznačil kresťanský kňaz celá veriaciach popolom z ratolestí vlnajšej Kvetnej nedele. Vtedy končili aj priadky, trvajúce od polovice októbra predchádzajúceho roku, ktoré napríklad v Štítniku zakázala evanjelická synoda roku 1591 a v Ľupči mestská rada v rokoch 1567 a 1579. Predchádzali mu na rozhraní januára a februára sviatok **Deviatnik** (Septuagesima), pripadajúci na predpôstnu deviatu nedeľu pred Veľkou nocou a od **6. januára** roztopašné **Fašiangy** (odvodené od slova fasching alebo fasein = prospievať/plodiť/byť mnohodetný) s predpôstnym večerom Fastnacht a následným karnevalom (odlúčenie od mäsa/carne vale/mjasopust/masopust od roku 1341), resp. roztopašným hlučným prechádzaním obcami (charivari) charakteristickým šibačkami, mazaním popolom, maškárkami (býčimi - turoňovými, medvedími, vlčími, konskými, capími hlavami...) na zahnanie démonov tmy, tancami a koledami. Pochovávala sa basa, chodilo sa s „klátikom“ alebo vynášala slamená falická figurína „umrevca“. Pohanskú fašiangovú maškárku zakázali napríklad Muránske artikuly z roku 1585. Mestskú radu v Košiciach žiadali o takýto zákaz v roku 1636 evanjelici. Koncom februára sa takto roztopašne správali aj severoamerickí Indiáni počas **Ononhouarouri**. V Indii vtedy obdobne slávili 10 dní okolo jarneho marcového splnu (napr. 21./22. marca 2008) sviatok farieb **Hólí**, keď sa ľudia polievajú zafarbenou vodou. Predchádza mu oslava plodnosti falického Šivu s druhou ženou - tmavšou Párvatí/Mahadévi ako Matkou svetla, nazývaný **Maha Šivaratri** (napr. 6. marca 2008). Gréci si v marci v mesiaci Elaphebolion počas sviatku mlieka a medu **Galaxia** (15. deň) uctili bohyňu Rheu a počas sviatku **Pandia** boha Dia Pandia (17. deň). Koncom marca sa uskutočňovala jarná oslava boha lásky Era (Eroteia - 4. Mounykhion) a Apollona

Delphinio s Artemis (**Delphinia/Iketeria** - 6. Mounykhion/Munichia) s procesiou panien. Začiatkom apríla nasledovali archaické jaré **Démétéreia** (13. Mounykhion) a po nich Artemidine sviatky **Mounykhia/Munichia** a **Brabroneia** (16. - 17. Mounykhion), keď bohyni upiekli tortu so sviečkami. Aztékovia počas krátkeho pôstu v mesiaci Tozoztonli (24. marca - 12. apríla) obetovali božstvu zeme Coatlicue/Hadej sukni a božstvu dažďa Tlalokovi; počas dlhého pôstu v mesiaci Huei Tozozli (13. apríla - 2. mája) božstvu kukurice - starému Chicomecátlovi a novému Centeótlovi.

„Zachcelo sa vznešenému nebu zem objasť, a zem zahorela láskou a túžbou po spojení s ním, dážd' dole z neba padajúci oplodňuje zem, a to rodí zvieratám potravu a ľuďom chlieb.“

(o spojení Urána a Gáie Aischylos, 525 - 456 prnl.: Hiketides/Prosebnice - Danaovny)

RNDr. Jozef Klinda

Tizian: Venuša a Adonis (1553) v galérii Prado (Madrid)

ských zmenách už menej **24. februára** pranostika: „Sv. Matej ľady láme, ak ich nachodí; ak ich nenájde, tak ich narobi“ alebo **27. februára** „Keď je mráz na sv. Gabriela, žatva bude veselá.“ Väčšiu pravdepodobnosť majú pranostiky z **20. januára (Deň starých/veľkých matiek)** - „Na sv. Fabiána a sv. Šebastiána miazga v stromoch býva hore hnaná,“ prípadne **6. februára** - „Sv. Dorota na sneh bohatá.“ Germáni **21. februára** (na rímske **Ferialia**) zhotovovali ohnivú kotúču a slnečné kolesá a na Wodanových kopcoch zapalovali ohne. Išlo o Wodanove slávnosti ohňa/slnka s následným sviatkom zosnulých, počas ktorého pohostili ich vracajúce sa duše - revenantov. Verili pritom v prevtelenie duše - znovuzrodenie/reinkarnáciu ako mnohé národy a náboženstvá na svete. Spochybnil ju však byzantský cisár Iustinianus I. Veľký/Justinián, keď roku 543 v protipápežskom ťažení zvolal synodu, ktorá pod jeho vplyvom odmietla Órigenovo učenie o znovuzrození. Symbolické spojenie s predkami a so zemou preukazoval zvyk sypa-